

BEVOLKINGSOMVANG ALS INTEGRAAL ONDERDEEL VAN GROENE POLITIEK

De gevolgen van de toename van het aantal mensen, zowel in Nederland als mondiaal, was na de oorlog een politiek onderwerp. Echter na 1970, Club van Rome, is dit aspect politiek taboe geworden. Dat is merkwaardig, omdat volgens alle integrale beschouwingen over de belasting van ons milieu de bevolkingsomvang een essentiële factor is (natuur, energieverbruik, afval enzovoorts). GroenLinks als dé groene partij van Nederland kan in haar beginselprogramma eigenlijk niet meer om dit gegeven heen. Aangezien de mens het leefmilieu, de aarde, inmiddels meer belast dan verantwoord is, en dit in belangrijke mate veroorzaakt wordt door de groeiende wereldbevolking is er een *bevolkingsprobleem* en moet over 'overbevolking' gesproken worden en over het terugdringen van ons aantal. GroenLinks dient daarom het bevolkingsprobleem op de politieke agenda te plaatsen.

Indiener: Quintijn Hoogenboom (q.hoogenboom@antenna.nl)

Sprekers: Dr. A.C. (Ab) Perdeck en Alexander de Roo

Zaterdag 15 september 2007, 15.00-16.30 uur

Met bovenstaande tekst als inleiding werd op het weekend Ginkelduin een workshop gehouden met ruim 25 deelnemers. Een zeer gemêleerd gezelschap, waaronder enkele externe gasten.

DE BIJLAGEN (ACHTERAAN DIT DOCUMENT)

1. Lezing van Ab Perdeck over ImPACT model
2. Milieumanifest 1970
3. State of the planet in 2007 volgens Dennis Meadows (uit Pugwash nieuwsbrief)
4. Artikel Jacques van Nederpelt over overbevolking in Nederland

INLEIDINGEN

Quintijn Hoogenboom betoogde, als inleiding, dat het nu toch echt tijd wordt om het bevolkingsprobleem op de politieke agenda te plaatsen. Aangezien dit 30 a 40 jaar geleden al had moeten gebeuren, zijn enkele oudere mensen uitgenodigd: Ab Perdeck, die in 1970 al mede auteur was van een milieumanifest, zie bijlage en Kees Hoogenboom, vader van Quintijn, die in kleine kring al vanaf het rapport van de Club van Rome (1972) geboortebeperking heeft gepropageerd. Ook Roefie Hueting was uitgenodigd. Deze econoom betoogt vanaf de jaren 60 dat natuur en schone lucht in onze economie verrekend dienen te worden. Hij kon niet aanwezig zijn. GroenLinks zou zijn verhaal spoedig moeten horen en omarmen.

De intentie van de inleiders is om het bevolkingsprobleem op nette wijze in het beginselprogramma van GroenLinks te krijgen. Zoals uit de lezing van Ab Perdeck blijkt

vergeten we domweg een onontkoombaar aspect van de het milieuprobleem als we dat niet doen. Maar waarom ligt dit zo moeilijk? Dit lijkt voort te komen uit cognitieve dissonantie: het onderkennen van het probleem levert zoveel conflicten met andere gevestigde ideeën op (allereerst de vrijheid van mensen om zelf het aantal nakomelingen te kiezen) dat het ontkend dan wel genegeerd wordt.

Quintijn betoogde voorts dat de discussie op het juiste niveau gevoerd moet worden. Het is een probleem van het allerhoogste niveau, namelijk de draagkracht van onze aarde. Meer gedetailleerde problemen, zoals vergrijzing (een non probleem zoals ook verderop verwoord) of economie zouden hieraan ondergeschikt moeten zijn. Aandacht voor het bevolkingsprobleem kan in de beginselen staan en moet vervolgens als basis dienen bij discussies over detailproblemen.

Ab Perdeck plaatste vervolgens de problematiek in de kwantitatieve context van het ImPACT model.

Het ImPACT model stelt allereerst dat de Impact op het milieu (bijvoorbeeld CO₂ uitstoot door verbranding van brandstoffen) altijd gelijk is aan Populatie (het aantal mensen) x consumptie/impact per persoon: $I = P \times C$.

Deze impact per persoon wordt vervolgens uitgesplitst in Affluence (inkomen), Consumption en Technologie), waardoor de ImPACT kan worden uitgedrukt als $I = P \times A \times C \times T$. Zie verder de bijlage.

Ter motivatie van zijn betrokkenheid bij deze problematiek vertelde hij dat hij als bioloog al heel lang verontrust is door de groeiende populatiedruk van de mens. De door hem zo geliefde natuur staat hierdoor onder druk. In de biologie is het een harde wetmatigheid: als een populatie, bijvoorbeeld van vogels, te groot wordt (de bevolkingsdichtheid is groter dan het leefgebied qua voedsel kan dragen) dan sterft een deel van de populatie. Bij de mens zal het uiteindelijk op hetzelfde neerkomen.

De mens kan echter over haar situatie nadenken en zou tijdig passende maatregelen kunnen nemen. In 1970 heeft hij, samen met twee collega-biologen, al een milieumanifest geschreven dat vandaag de dag nog vrijwel geheel actueel is. Helaas. Want op een aantal fronten is ruim 35 jaar lang eigenlijk niets gebeurd.

Mede gezien de recente aandacht voor de ongemakkelijke waarheid van Al Gore (die ook het bevolkingsprobleem in zijn betoog betreft), wilde hij bij deze bijeenkomst aanwezig zijn, omdat wellicht nu toch de tijd rijp is om de bevolkingsproblematiek op de politieke en maatschappelijke agenda te krijgen.

Alexander de Roo ging vervolgens in op de politieke context, ook in omliggende landen. Hij betoogde met name dat we ons leven en onze toekomstige situatie een stuk comfortabeler zouden kunnen maken/houden als we ernaar zouden streven met wat minder mensen te zijn. En waarom zouden we niet een comfortabele samenleving nastreven?

Helaas blijken mogelijkheden van regeringen om bevolkingsaantallen te beïnvloeden in de rijke landen beperkt. Frankrijk probeert al 150 jaar om haar bevolking harder te laten groeien,

met weinig succes. Maar er zijn wel degelijk aangrijpingspunten: het systeem van kinderbijslag in Nederland is nog steeds op de katholieke leer van "meer kinderen meer kinderbijslag" geschoeid. De verdeling van de kinderbijslag zou anders kunnen, bijvoorbeeld eerste kind wat meer, het tweede kind al iets minder en de verdere kinderen geen kinderbijslag meer.

Als wij willen dat men elders op de wereld zijn voortplanting gaat beperken (en dat willen wij), dan moeten wij als Nederland toch zeker een voorbeeldfunctie hebben. Als wij hier al geen beperkende maatregelen treffen hoe willen wij dat dan elders ter wereld gaan uitleggen?

Als antwoord op de vergrijzing roept rechts vaak op om meer kinderen te produceren. In Duitsland vond enige jaren geleden de discussie plaats "Kinder oder Indier?". Links staat dan vaak meer immigratie voor. Maar we zouden als GroenLinks, volgens Alexander de Roo, moeten reageren door te zeggen dat die vergrijzing helemaal niet zo'n probleem is. En dat als de bevolkingsdichtheid in Nederland afneemt dat juist een zegen is. Eigenlijk vinden we dat wel in GroenLinks, maar we durven het niet hardop te zeggen.

DISCUSSIE

Het is lastig om de daaropvolgende discussie goed samen te vatten, omdat niemand speciaal verslag heeft gemaakt. Allerlei aspecten passeerden de revue. Het meest prominent was de bijdrage van Jacques van Nederpelt. Naast milieuredenen (Club van Rome) voegt hij ook demografische argumenten toe aan de discussie. Hij is tevens publicist en een van zijn bijdrage's is/wordt als bijlage bijgevoegd. Jacques betoogt onder meer dat vergrijzing geen probleem is en slechts een golf van voorbijgaande aard.

Op een gegeven moment spitst de discussie zich toe op details zoals de kromme situatie dat burgemeesters meer verdienen als ze in hun gemeente meer inwoners hebben. Burgemeesters streven daardoor meestal meer inwoners na. Dit is in tegenspraak met het gewenste streven om in het algemeen tot minder mensen/inwoners te komen. Kees Hoogenboom wees erop dat dit soort onderwerpen details zijn vergeleken met het enorme ecologische probleem waarvoor wij staan, door de lokale en mondiale bevolkingsdruk en daardoor de druk op de ons beschikbare grond. En dat daar de discussie over zou moeten gaan.

CONCLUSIE

Quintijn Hoogenboom concludeert dat de aanwezigen in de workshop het erover eens waren dat deze discussie verder gevoerd dient te worden en dat het bevolkingsprobleem een plaats in het beginselprogramma behoort te krijgen. Zo mogelijk wordt deze discussie verder gevoerd in een van de thematische werkgroepen van GroenLinks. De partijvoorzitter zal om medewerking hiertoe gevraagd worden.

ACHTERAF

Na de workshop werden enkele passende leuzes bedacht. Allereerst:

We hebben teveel en we zijn met teveel

Eigenlijk is deze leuze correct, maar we willen het graag positiever verwoorden dus kwamen we tot:

We hebben genoeg en we zijn met genoeg

Verslag Quintijn Hoogenboom. Deelnemers aan de workshop kunnen wijzigingen/opmerkingen/aanvullingen mailen aan q.hoogenboom@antenna.nl.

Bijlage 1: Perdeck, 15 september 2007: uitleg ImPACT model

De milieubelasting van een land is de vermenigvuldiging van het aantal inwoners met de gemiddelde milieubelasting per inwoner.

Maar deze milieubelasting hangt weer af van hoeveel elke inwoner "consumeert" en van de "schoonheid" van de technologie die men gebruikt.

De consumptie kan vervolgens worden gesplitst in inkomen (**A**) en milieubewust gedrag (**C**).

We hebben nu dus 4 samenhangende factoren gevonden die de impact (**I**) op het milieu beïnvloeden:

P bevolkingsgrootte (population)

A inkomen per inwoner (**= BNP/P**) (affluence, maat voor de welvaart)

C consumptie(gedrag) (consumption of "intensity of use")

T vervuiling van de productie (technology of efficiency)

Toegepast op energieverbruik (**E**) en de daardoor veroorzaakte CO₂ uitstoot (**I**):

- **C = E/BNP** (het energieverbruik per BNP)

- **T = I/E** (de impact (CO₂-uitstoot) per hoeveelheid energie)

Samen hebben ze de volgende invloed **I** (impact) op het milieu:

$$\mathbf{I = P \times A \times C \times T = P \times BNP/P \times E/BNP \times I/E}$$

Met behulp van dit model kunnen we de afzonderlijke bijdrage van **P**, **A**, **C** en **T** per periode en regio schatten. Het kan ons helpen om beslissingen te nemen die leiden tot een duurzame samenleving.

Om **I** te verminderen moeten we dus een maatschappelijk aanvaardbare combinatie vinden van:

P vermindering van het aantal mensen

A vermindering van inkomen (net zo'n pijnlijke stap als **P**)

C bevordering zuiniger consumptie.

T bevordering van schone technieken

Met **C** en **T** zijn we druk bezig. Maar als we **P** verwaarlozen, en wellicht **A**, geven we essentiële instrumenten om tot een duurzame samenleving te komen uit handen.

Voorbeeld van mondiale CO2 uitstoot (Waggoner et al):

Literatuur over het ImPACT model:

-IPCC Special Report on Emissions Scenarios.

Hoofdstuk 3.1. <http://www.grida.no/climate/ipcc/emission/050.htm>

-M.R. Chertow, The IPAT Equation and Its Variants http://mitpress.mit.edu/journals/pdf/jiec_4_4_13_0.pdf

-P.E. Waggoner, J.H. Ausubel, A framework for sustainability science: A renovated IPAT identity <http://phe.rockefeller.edu/ImPACT/>

Algemene literatuur over de weg naar duurzaamheid:

-Sharing the Planet, B. van der Zwaan and A. Petersen (eds.), Eburon Publishers, 2003

-The World at the Crossroads, P.B. Smith et al. (eds.), Earthscan Publication Ltd, London, 1994

-Rapport van de Club van Rome, de grenzen aan de groei, Dennis Meadows, Spectrum/Aula, 1972

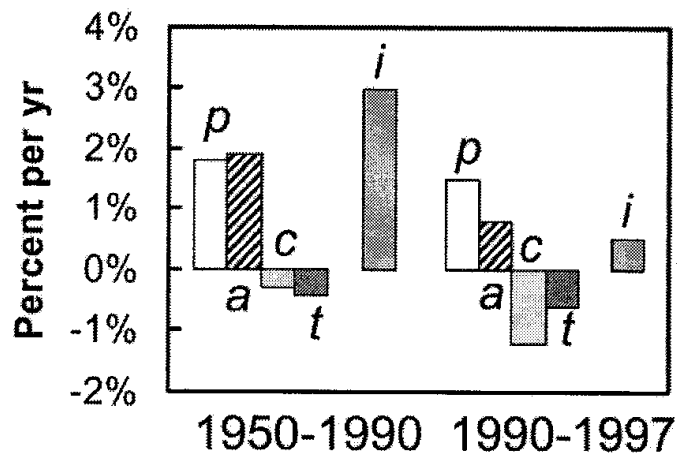

Fig. 1. The changes of population (*p*), income (*a*), intensity of use of energy (*c*), and carbon emission per energy (*t*) altering global carbon emission (impact, *i*) (data sources: first period, ref. 8; second period, www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/append_a.pdf; gross world production from World Bank).

Milieu Manifest

Op verzoek van het
Comité N 70
samengesteld door

Dr. A. J. Cavé
Dr. A. C. Perdeck
Dr. C. W. Stortenbeker

Inleiding

De verontrusting over de kwaliteit van ons bestaan grijpt snel om zich heen. Vervuiling, volte en lawaai ondermijnen onze groeiende welvaart en brengen onze geestelijke en lichamelijke gezondheid in gevaar.

Aantasting van het milieu door de mens zelf is er altijd geweest. Het is langzaam begonnen maar nu in een ontstellende versnelling geraakt. We voelen het ook sterker nu onze materiële zorgen kleiner geworden zijn. Om er iets aan te kunnen doen moeten we weten wat er eigenlijk gebeurd is. Het menselijk vernuft stelde ons in staat ons te onttrekken aan invloeden waaraan alle planten en dieren onderhevig zijn. Wij kunnen ziekte en honger overwinnen. Wij kunnen bijna alles op deze wereld tot ons nut aanwenden. Daardoor komen er in snel tempo meer mensen die in nog sneller tempo meer gaan produceren, maar ook consumeren van de eindige aardse voorraden. Ons vernuft is hierbij onvoldoende ingeschakeld om de nadelige gevolgen voor het milieu op te heffen.

Het resultaat:

- Roofbouw op en vernietiging van de natuur in plaats van oogsten en beheren.
- Te veel afval om door de wegschrompelende natuur in haar voortdurende kringlopen verwerkt te kunnen worden.
- Verstoring van deze kringlopen door chemische produkten die de natuur vreemd zijn.
- Veranderingen in onze manier van werken en wonen die zo snel gaan dat we geen tijd hebben te beoordelen of ze ons wel passen.
- Veranderingen in het milieu die vaak niet ongedaan gemaakt kunnen worden doordat onze techniek ook haar grenzen heeft.

Daarom moeten we er snel bij zijn om onze kinderen geen ruïne na te laten.

Om iets te kunnen doen zullen we vooral anders moeten gaan denken over zaken als rust, schone lucht, helder water, onge-

schonden natuur en een stad met sfeer. Dat zijn geen goederen zonder waarde meer, die je zo maar kan krijgen en mag verbruiken zonder ervoor te betalen. Ze worden wel samengevat onder het begrip welzijn en dan tegenover welvaart gesteld. Maar in wezen is welzijn een onderdeel van, ja zelfs de kroon op onze welvaart. Als het verloren gaan van dit soort goederen niet of nauwelijks geteld wordt zijn produktie en geld verdienen van middel tot doel geworden. Onze samenleving heeft dan niet meer het wél varen van de mens tot doel.

Velen die dit gaan beseffen worden verlamd door de ingewikkeldheid van de problemen en de moeite die het kost om tot een gesprek met overheden te komen. Het ontbreekt te vaak aan richtlijnen van wat het individu kan doen. Door te luisteren naar wat op vele manifestaties over ons milieu werd gezegd en het inwinnen van adviezen van verschillende deskundigen zijn wij gekomen tot de formulering van onderstaande aanbevelingen voor actie.

Uiteraard kunnen in dit korte bestek alleen hoofdlijnen aangegeven worden. Ze zijn speciaal bedoeld voor Nederland, hoewel in sommige gevallen internationale samenwerking vereist is. Dat is geen reden om er hier niet aan te beginnen, want juist in ons land zijn milieuproblemen urgent. We menen dat *iedereen* kan meewerken, ongeacht zijn functie in de maatschappij.

De maatregelen die genomen moeten worden zijn niet aangenaam. Velen zullen ze als 'niet haalbaar' of 'te duur' aanmerken. Toch hadden ze eigenlijk al gisteren genomen moeten worden en elk uitstel maakt ze duurder en ons land minder leefbaar.

Wees milieubewust!

Burgers	Vorm groepen die de plannen van gemeente, provincie en regering kritisch bekijken en de wensen van de burger kenbaar maken. Voer actie, o.a. door het opstellen van bezwaarschriften. Geef ook alternatieven.
6	Verkeer
Overheid	De snelle groei van het aantal auto's, het wegennet en het luchtverkeer maakt stad en land steeds minder genietbaar en bedreigt onze ruimte en gezondheid. Voorkom verdere grondverspilling en landschapsbederf door het wegennet niet nog meer te verdichten. Verhoog de capaciteit van de bestaande wegen door nieuwe technische voorzieningen (b.v. viaduktwegen boven bestaande wegen en spoorlijnen). Milieuvervuiling en lawaaihinder door het verkeer dienen door wettelijke bepalingen te worden beperkt (schone en geluidsarme motoren liggen binnen de technische mogelijkheden). Weer de personenauto zoveel mogelijk uit binnenstad en woonwijk, maar zorg dan voor goed en goedkoop openbaar vervoer aansluitend op ruime parkeer-gelegenheden. Wie aan het verkeer deelneemt moet de overlast en kosten die hij veroorzaakt zelf betalen. Men mag niet eisen dat degene die niet aan het verkeer deelneemt maar hiervan wel de last ondervindt, er ook nog aan mee moet betalen.
Burgers	Streef, ook in het belang van uw eigen gezondheid, naar een beperkt gebruik van uw auto en voer acties ter beteugeling van de verkeersoverlast.
7	Organisatie
	De activiteiten op het gebied van

Overheid	milieubeheer worden sterk belemmerd door de versnipperde structuur van zowel ambtelijke als partikuliere organisaties. Er dient onverwijld een adviesraad voor milieubeheer gevormd te worden, waarin ook niet aan het beleid gebonden deskundigen zitten, die de regering, ook ongevraagd, moet adviseren ter zake van alle regeringsmaatregelen die het milieu raken. Omdat milieubeheer een zaak van bijna alle departementen is moet er tevens een interdepartementaal kontaktorgaan gevormd worden om beslissingen over het milieu te coördineren.
Burgers	Steun de pogingen van verenigingen en actiegroepen om tot een algemene niet-ambtelijke organisatie voor milieubeheer te komen.
8	Onderzoek
Overheid	Milieubeheer is nog te weinig doorgedrongen als objekt van onderzoek, mede als gevolg van gebrek aan samenwerking tussen de verschillende vakgebieden. Bevorder onderzoek betreffende milieuzaken. Geef instituten die zich hiermee bezighouden ruime middelen.
Onderzoekers	Geef en vraag tijd om naast uw eigen speciale onderzoek en studie werk te verrichten op het gebied van milieubeheer. Vorm werkgroepen van een interdisciplinair karakter die zich met konkrete problemen bezighouden. Bevorder de openbaarheid van verkregen gegevens.
9	Onderwijs en voorlichting
	Te weinig mensen zijn doordrongen van de ernst van de milieuaantasting, omdat ze er te weinig van weten.

Overheid	Jonge mensen dient daarom vanaf het basisonderwijs begrip bijgebracht te worden voor het milieu waarin zij leven. Bevorder op het milieu gericht onderwijs en opvoeding voor alle lagen van de bevolking. Bevorder verantwoordelijkheidsbesef voor het milieu. Geef het publiek voorlichting over de milieuaantastende werking van vele goederen en handelingen (onmatig gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen, oliestook, benzinemotor, plastic afval, enz.).
Docenten	Geef de problemen van mens en milieu waar mogelijk een centrale plaats in uw onderwijs.
Publiciteits-media	Wees u bewust van de belangrijke functie die u vervult als informatiebron van het publiek. Geef milieuzaken de aandacht die nodig is om het publiek wakker te schudden.
10	Politiek
Politieke partijen	Het in stand houden van een goed milieu is een maatschappelijk belang van de eerste orde, te meer omdat zij, die het minst verdienen, zich het moeilijkst kunnen onttrekken aan de gevolgen van milieuaantasting. In de politiek komt dit nauwelijks tot uiting. Neem milieubeheer op in de kernpunten van uw doelstellingen. Bevorder maatregelen die de aantasting van ons milieu financieel onaantrekkelijk maken. Wees zeer kritisch ten opzichte van plannen die onder het mom van economische noodzaak gebruik maken van de geringe waardering die ons milieu tot nu toe gekregen heeft. Durf de hiertoe noodzakelijke maatregelen in uw programma op te nemen, ook al weet u dat ze niet populair zullen zijn.
Burgers	Laat bij uw politieke keuze milieuzaken zwaar wegen.

Aanbevelingen voor Aktie

1 Bevolking

In Nederland wonen nu al meer dan 13 miljoen mensen. Dit aantal zal over 54 jaar verdubbeld zijn als we er niets aan doen. Deze groei zal eens moeten stoppen; daarom beter nu, nu het behoud van een leefbaar milieu nog mogelijk is.

Overheid Voer een bevolkingspolitiek die er op gericht is het bevolkingsniveau te stabiliseren; propageer het kleine gezin en geef voorlichting.

Kerken en artsen Verwijder de barrières die geboorteperking nog steeds in de weg staan.

Burgers Ook u bepaalt nu de leefruimte voor uw kinderen straks. Beperk in hun belang het aantal dat u voortbrengt (bij voorkeur niet meer dan twee).

2 Economische groei

Stijgende produktie van goederen en diensten gaat thans gepaard met het schaars worden van goederen die tot nu toe meestal gratis waren, zoals schone lucht, schoon water, natuur en rust. Voor verbruik van deze schaarse goederen moet een prijs berekend worden, opdat de thans gangbare opoffering zonder betaling van deze goederen onmogelijk wordt gemaakt.

Overheid

Niet alle produktievergroting is economische groei. Wanneer door produktievergroting sommige goederen schaars worden (schone lucht, enz.) moet dat berekend worden en in mindering gebracht op de economische groei. Produktie ter kompensatie van deze nieuwe schaarste (b.v. zuiveringsinstallaties) mag niet worden meegerekend bij de groei. Door middel van wetten moet een dergelijke berekeningswijze verplicht gesteld worden.

Burgers

Onderzoek uw leefgewoonten en konsumptiepakket op overbodigheid.

3 Vervuiling en lawaai

Meer mensen met meer welvaart produceren meer afval, meer stank, meer lawaai. De industrie, de landbouw, de weggebruiker, de konsument doen hier allen aan mee. Om activiteiten die het milieu aantasten tegen te gaan moet de gemeenschap eisen dat de lasten op de veroorzaker verhaald worden.

Overheid

Beperk activiteiten welke het milieu aantasten door het opstellen en handhaven van strenge normen. Verhoog de belasting op deze activiteiten en gebruik de opbrengsten hiervan om alternatieve oplossingen te financieren en te stimuleren. Bevorder maatregelen die er op gericht zijn afvalstoffen opnieuw te gebruiken (kringloop economie). Bevorder dat nieuwe technieken en stoffen uitvoerig op hun gevaren voor mens en milieu worden onderzocht vóórdat ze in gebruik komen.

Bedrijfsleven

Men noemt u vaak de grootste vervuiler. Ondervang deze kritiek door extra rekening te houden met het milieu. Laat onderzoeken of nieuwe vestigingen het milieu niet bederven, produceer zo schoon en stil mogelijk en maak produkten met een minimale afvalcomponent na gebruik.

Burgers

Heb er geld en moeite voor over om zelf milieuaantasting te voorkomen. Laat uw motor niet onnodig draaien. Gooi uw afval niet in het water of het bos. Maak geen onnodig lawaai.

4

Natuur

De vorming van een stuk natuur kost in vele gevallen eeuwen. In de praktijk geldt dan ook meestal: éénmaal weg is altijd weg.

Overheid

Beschouw de nog overgebleven natuurgebieden in Nederland als onvervangbaar en behandel ze als zodanig. Bevorder herstel van de natuur door de aanleg van bossen en parken met inheemse wilde planten, ook in de steden.

Burgers

Steun verenigingen die zich inzetten voor het behoud en herstel van natuur en landschap. Het is ook uw bezit.

5

Stad en land

Bij beslissingen over de indeling van onze beperkte ruimte behoort ons leefmilieu centraal te staan. De wensen van de burger zijn onvoldoende bekend, ook al omdat hij te weinig bij de plannen wordt betrokken en te vaak voor een voldongen feit wordt gesteld.

Overheid

Beslissingen over nieuwe vestigingen van industrieën, havenwerken, stadsuitbreiding, wegen e.d. moeten gebaseerd zijn op een onderzoek waarin, behalve de technisch-economische, ook de medisch-biologische wetenschappen vertegenwoordigd zijn. De plannen moeten in een vroeg stadium bekendgemaakt en toegelicht worden. Er moeten ook alternatieven gegeven worden opdat een democratische besluitvorming mogelijk is.

“Grenzen aan de Groei” mede-auteur Meadows' visie voor de 21ste eeuw

In 1972 heeft de Club van Rome, de wereld wakker geschrokken met het boek “De grenzen aan de groei”. Het stelde wereldproblemen aan de orde die door velen als hoogst terecht werden opgevat en door anderen werden verguisd. De in 1972 gebruikte computer modellen vormden een eerste aanzet en vroegen om vervolgstudies, maar veel van hetgeen destijds naar voren is gebracht, is nu nog geldig; in een aantal opzichten zelfs met zo mogelijk nog grotere urgentie, wat ook de beweringen van sceptici mogen zijn.

Dennis Meadows was co-auteur van het eerste boek van de Club van Rome. Hij is onlangs in Duitsland door de organisatie *EURONATUR* uitgenodigd om nu, na zoveel jaren, nogmaals zijn visie op de “state of the planet” uit te spreken. Zijn opvallende uitspraken in vrije vertaling:

1. In 1972 viel de menselijke activiteit nog net binnen het draagvermogen van de Aarde. Toen bespraken we noodzakelijke vermindering van de groei in de directe toekomst. Nu zijn we dat draagvermogen gepasseerd en moeten we uitleggen hoe we in plaats van groeien op een geordende wijze moeten reduceren.
2. Economische systemen zijn nog steeds gefocuseerd op de korte termijn met verwaarlozing van milieu aantasting op langere termijn. Eén persoon kan moeilijk voor zich alleen besuïten tot drastische vermindering. Zo hij of zij dat doet zullen anderen eenvoudig meer opslokken.
3. We hebben economische systemen ontwikkeld die impliciet kwantitatieve groei als doelstelling hebben. Wat we moeten nastreven is kwalitatieve groei.
4. Europa heeft zonder meer ook veel bereikt in de laatste 30 tot 40 jaar: SOx en CFK reducties, schonere auto's, waterzuivering, ... Laten die goede resultaten ons inspireren om ze niet alleen lokaal, maar wereldwijd in te zetten.
5. Die wereldproblemen zijn: klimaatverandering, terrorisme, epidemieën, nucleaire proliferatie, overbevissing van de oceanen, oprakende oliereserves, verdwijnende dieren en planten, Deze wereldproblemen vragen acute maatregelen, maar ze verslechteren jaar na jaar.
6. We spreken niet over een verre toekomst: ik (Meadows) voorspel dat de veranderingen in de komende twintig jaar, nog voor 2025, veelal groter zullen zijn dan alles wat er veranderde in de hele twintigste eeuw.
7. Wat te doen? Meadows bekennt eerlijk dat het steeds moeilijker wordt om zijn rekenmodellen plausibel aan te passen zodat ineenstorting voorkomen kan worden. Reductie is uiterste noodzaak; reductie in bevolkingsaantallen, in energieconsumptie, in grondstofverbruik en in afvalstromen. Blijf binnen een duurzaam dragend vermogen van de planeet.
8. Verandering in technologie alleen kan en zal de noodzakelijke reductie niet bewerkstelligen. Technologie is een stuk gereedschap in handen van personen en organisaties. Zo lang korte-termijn egoïsme en op economische indicatoren overheersen, zal er geen mogelijkheden zijn om de grote ramp te voorkomen.
9. Wat te doen in de USA? Daar zijn veel structurele verbeteringen mogelijk: houdt de economische geweldenaars in toom en reduceer de macht van hun corporaties via reclame en sturing van TV en pers. Teken het Kyoto Protocol. Ga niet langer andere landen beleren als die hun bevolkingsaantal gaan stabiliseren op een wijze die ingebed is in hun cultuur en traditie.
10. Voor 2025 komt de Wereld te staan voor een tekort in voedselproductie
11. Binnen tien jaar moet de Wereld rekening houden met afnemende oliewinning met enorme consequenties.
12. Nationale (en internationale /JvK) veiligheid zou zeer verbeteren indien beschikbare gelden meer werden ingezet voor alternatieve energie en milieubescherming in plaats van ze te gebruiken voor oorlogen elders.

Auteur: Jacques van Nederpelt

“Dat eindeloze gedoe rond Schiphol, de Betuwelijn en de HSL, dat heeft toch alles te maken met overbevolking. Waarom wordt dat woord eigenlijk nooit meer gebruikt?” Zo verzuchtte eens een columnist van de Volkskrant. En hij had gelijk. Nederland is te klein voor grote plannen en ook voor de meer bescheiden ambities van de enkeling. Maar emigreren hoeft niet meer. Daarvoor bestaan er eigentijdse equivalenten. Opvallend veel Nederlanders werken in het buitenland. Op vakantie zwermen zij massaal uit over de wereld, op zoek naar de ruigte die thuis is ingepolderd en naar het avontuur dat thuis is gereduceerd tot een ‘uitje’.

Een cultuur van congestie en massaliteit

Geen land telt op zo'n gering oppervlak zoveel kilometers autoweg, maar ook niet zoveel auto's als het onze. Ergernis over files en parkeren is als gespreksonderwerp even populair als het weer. Ongewenste intimiteiten? Passagiers van tram, trein of bus hebben op dit gebied een hoge tolerantie ontwikkeld. Ook op andere manieren staat de leefbaarheid onder druk: lawaai- en stankoverlast, schuifelen door winkelcentra, wachten in de rij voor de kassa van supermarkt, bioscoop en schouwburg, voor de geldautomaat, de parkeergarage, het loket van het postkantoor, de balie van de sporthal. Tijdens de vakantie komen we terecht op bomvolle stranden en terrasjes, in overvolle campings, bungalow- en recreatieparken, musea, hotels, restaurants.

Wij zijn ongewild deel geworden van een cultuur van congestie en massaliteit. Begrijpelijk als we zien met hoe weinig ruimte Nederlanders het moeten stellen. Elk van ons heeft maar 2.100 m² - een half voetbalveld - tot zijn beschikking om te wonen, te werken, te shoppen, te recreëren en zich te verplaatsen. Een Indiër heeft iets meer ruimte, namelijk 3.100 m², een Japanner en een Belg 3.200 m². Een inwoner van Bangladesh moet het doen met maar 1.000 m², terwijl bijvoorbeeld een Duitser beschikt over 4.200, een Fransman over 9.300 en een Amerikaan over maar liefst 33.000 m².

In 1962 - de wereld telde nog maar drie miljard bewoners, tegenover 6,5 miljard nu - voorspelde de Franse demograaf Alfred Fabre-Luce in zijn boek 'Zes miljard insecten, de mensen in het jaar 2000': "In de nabije toekomst gaat het niet zozeer om overbevolking ten opzichte van de bestaansmiddelen.... Het gevaar is niet voedselgebrek, maar meer nog

verval van beschaving.” Na deze gedurfde uitspraak beschrijft hij de hectiek van de megalopolis¹ in het jaar 2000 op een manier als hierboven. Hij voegt er verschijnselen aan toe die voor ons anno 2007 zeer herkenbaar zijn, zoals verslonzing, vandalisme, onveiligheid, criminaliteit en een overmaat aan regels en verboden. Hij zet zijn woorden kracht bij met dit prachtige citaat van Aristoteles: ”Als mensen te gering in aantal zijn, lopen ze gevaar hun onafhankelijkheid te verliezen, en als ze te talrijk zijn, hun vrijheid.”

Kinderrijk Nederland

En talrijk, zeer talrijk zijn de Nederlanders geworden. Dat vertellen de CBS-cijfers van de bevolkingsgroei in de vorige eeuw: Nederland zat in 1900 met iets meer dan 5 miljoen inwoners bijna net zo ruim in zijn jasje als Ierland of Denemarken nu. Begin 1950 was dat bijna verdubbeld tot 10 miljoen en weer een halve eeuw later, kwam het cijfer van 16 miljoen in zicht. Een verdrievoudiging in een eeuw! Een eeuw lang kwamen er gemiddeld meer dan 100.000 mensen per jaar bij. Dat is elk jaar het equivalent van een stad als Leiden of Dordrecht; om de tien jaar een stad met de omvang van Amsterdam en Utrecht bij elkaar.

Deze groei was overwegend te danken aan het hoge geboortecijfer, al deed in het laatste decennium van de 20ste eeuw de immigratie ook een behoorlijke duit in het zakje. Maar toch is het vooral aan zijn kinderrijkdom te danken dat Nederland in de landenhiërarchie mettertijd is opgeschoven van een klein naar een middelgroot land. Dat ons land op Bangladesh na het dichtstbevolkte land ter wereld is, levert ons heel wat minder prestige op.

Voor de 21ste eeuw zijn de bevolkingsprognoses van het CBS duidelijk gematigder: De Nederlandse bevolking groeide in 2006 ‘nog maar’ met 23.000 inwoners. Deze historisch lage groei was vooral het gevolg van onverwacht toegenomen emigratie, die waarschijnlijk van voorbijgaande aard is. Daarom zal het aantal inwoners tot 2034 toch nog met zo’n miljoen toenemen, tot 17,4 miljoen. Daarna zorgt stijging van het aantal sterfgevallen door de vergrijzende bevolking voor een langzaam krimpende bevolking, aldus het CBS.

Probleem opgelost, zou je denken. Maar men kan zich ook afvragen of een veel sterkere afname van de groei, of beter nog een behoorlijke krimp, niet wenselijk en mogelijk is, vooral als men weet dat het geboortecijfer in Nederland relatief hoog is en naar verwachting (van

¹ Term van de Franse geograaf Jean Gottmann in 1957 gebezigd voor het immense, aaneengegroeide stedelijke gebied van Boston tot Washington.

het CBS) hoog zal blijven in vergelijking met andere Europese landen, namelijk 11,3 promille tegenover ruim 10 promille elders, zoals in België en Duitsland. Dat cijfer komt voor Nederland momenteel neer op zo'n 185 duizend baby's per jaar. Trekt men daar de 135 duizend sterfgevallen (8,3 promille) van af, dan resteert een geboortenoverschot van rond de 50 duizend, en dat terwijl in de meeste Europese landen het geboortecijfer het sterftcijfer niet eens compenseert.

Hoge maatschappelijke en ecologische kosten

Zo'n sterke natuurlijke bevolkingsgroei legt een groot beslag op de collectieve uitgaven en veroorzaakt knelpunten op het gebied van ruimtelijke ordening en milieuzorg. De kosten krijgen we heel direct gepresenteerd in de vorm van hoge demografische investeringen, nodig om onze maatschappelijke en infrastructurele voorzieningen (transport, huisvesting, onderwijs en zorg) op peil te brengen en te houden en om de milieueffecten ongedaan te maken. De ruimtenood veroorzaakt ook hoge grondprijzen met een opwaarts effect op de kostprijs van infrastructurele werken, gebouwen en woningen. Dit blijkt uit een vergelijking tussen Nederland en Australië. Terwijl volgens cijfers van de Wereldbank het inkomen per hoofd van de bevolking in ons land een kwart hoger is dan in Australië, kan de Australiër met zijn geld veel meer doen en heeft hij dus feitelijk een veel hogere levensstandaard. De uniforme rijtjeshuizen met hun stadstuintjes bijvoorbeeld waar het gros van de Nederlandse middenklasse in woont, worden door Australiërs bepaald niet geassocieerd met welvaart.

Niettemin zien we onze welvaart graag als een bewijs dat Nederland niet overbevolkt is. Ons is bijgebracht overbevolking te koppelen aan armoede en gebrek in de Derde Wereld. Maar zo gemakkelijk komen we er niet vanaf. Een Kameroense man, op werkbezoek bij de Nederlandse hulporganisatie waarvoor hij werkt, loopt met grote, verbaasde ogen rond in de bizarre wereld die Nederland heet. Sprakeloos kijkt hij naar de 'aangeharkte' snippers land tussen de eindeloze stedelijke bebouwing, de immense verkeeraders en de files, de massa's mensen in winkelcentra en op treinstations. Voor hem is het geen vraag of Nederland vol is. Zodra hij over de ergste cultuurschok heen is, vraagt hij mij bezorgd hoe dat moet in de toekomst met nog meer mensen. Loopt de welvaart geen gevaar? Goeie vraag. Hoe ziet Nederland eigenlijk kans om in zijn behoeften te voorzien, terwijl dat het dunbevolkte Kameroen al niet lukt?

Ons geheim is dat wij als rijk land elders in de wereld ruimte 'kopen', milieugebruiksruimte,

land waarop koffie, thee, katoen, tabak en fruit wordt geteeld, visgronden voor onze vis, mijnen voor onze industrie en oliebronnen voor onze petrochemie. Nederland paart een hoge bevolkingsdichtheid aan een veeleisend consumptiepatroon. Onze welvaart en welvaartsgroei kan niet worden gerealiseerd zonder een hoog en stijgend verbruik van fossiele brandstoffen en andere essentiële grondstoffen. Alleen al om het veevoer voor zijn veestapel - met name die miljoenen aan het oog onttrokken varkens en kippen in de bio-industrie - te verbouwen, gebruikt Nederland volgens de IUCN, de Internationale Organisatie voor Milieubehoud zo'n 5 miljoen hectare (zo'n anderhalf maal het eigen landoppervlak) aan akkerland in mede-EU-landen, Noord-Amerika, Zuid-Amerika en Zuid-Oost Azië. Daarbij komt dat het bosarme Nederland de grootste houtimporteur ter wereld is en in het buitenland beslag legt op 7,5 miljoen hectare bos, ruim tweemaal de oppervlakte van ons land, waarvan twee miljoen hectare tropisch bos. Het welvaartsmodel van Nederland kan niet te vaak gekopieerd worden, daartoe zijn de eindige aardse hulpbronnen niet toereikend.

'De grenzen aan de groei'

Enkele decennia geleden kwamen veel mensen, mede onder invloed van de Club van Rome, tot het besef dat de draagkracht van de aarde op termijn zou worden overschreden door overbevolking. 'De grenzen aan de groei', zo luidde de veelzeggende ondertitel. Fossiele brandstoffen raken uitgeput, bossen en landbouwgronden gaan achteruit, afvalstoffen hopen zich op in het leefmilieu, zodat water, bodem en lucht steeds meer verontreinigd raken. Gevolg is verstoring van de biosfeer en de atmosfeer waardoor met name de hogere levensvormen op termijn in hun voortbestaan worden bedreigd. Sommigen trokken daaruit de consequentie kinderloos te willen blijven, stelden het ouderschap uit of lieten het bij één of twee kinderen.

Tegenwoordig echter bepalen ouders hun kindertal niet meer op basis van hun maatschappijvisie maar van hun persoonlijke omstandigheden, vaak het inkomen. Zo deed zich in de jaren negentig een tijdelijke stijging van het geboortecijfer voor die werd toegeschreven aan de toename van het gezinsinkomen. Nog een verklaring was trouwens dat de vrouwen van de naoorlogse geboortegolf hun uitgestelde moederschap uiteindelijk nog wilden verwezenlijken.

Het idee van een dreigende of reëel bestaande overbevolking tegen de achtergrond van de beperkte draagkracht van de aarde, is de laatste tijd sterk op de achtergrond geraakt.

Inmiddels is daar nog het vraagstuk van het broeikas effect en de klimaatverandering bovenop gekomen. Maar dat gezinsplanning een maatschappelijke opdracht kan zijn, daar willen we liever niet aan denken. Ook nemen we alle kosten en ongerief van overbevolking, zoals hierboven geschetst, op de koop toe. Dominant is tegenwoordig de opvatting dat een hoog geboortecijfer de economie stimuleert door groeiende afzetmarkten. Dat klopt waarschijnlijk, maar daarop dienen wel de maatschappelijke kosten die daarmee gepaard

gaan in mindering te worden gebracht. Kinderen kosten de samenleving de eerste twintig jaar alleen maar geld, veel geld, met name aan onderwijs en gezondheidszorg.

Vergrijzing, een non-probleem

De laatste jaren wordt vooral gehamerd op het belang van het tegengaan van de vergrijzing. Gevreesd wordt het verschijnsel 'Nederland bejaardenland' dat de verhouding tussen werkenden en afhankelijken scheeftrekt. De vergrijzing echter is niet het gevolg van een te laag geboortecijfer zoals men vaak hoort, maar van de geboortegolf, veroorzaakt door het hoge geboortecijfer in de twee decennia na de oorlog. Ook de stijgende levensverwachting telt trouwens mee. De vergrijzing is dan ook vooral een tijdelijk probleem. Er komt een 'grijze, inactieve, golf' op ons af die vanaf 2035, wanneer de laatste lichting van de babyboomers 65 wordt, weer spoedig wegebt. Roepen dat het geboortecijfer omhoog moet, of dat we hoog opgeleide immigranten moeten toelaten, is niet alleen voorbarig maar ook dom. Toename van de geboorten en immigratie levert vervolgens ook weer een golf op, zodat we aan de gang kunnen blijven. Als we ook die weer willen bestrijden met immigranten en baby's dan zal dat een onverantwoorde grote omvang van de bevolking tot gevolg hebben.

Er rust een groot taboe op het gebruik van het begrip 'overbevolking'. Geen mens wil immers in het kamp geplaatst worden van rechts extremisten die de leus 'Nederland is vol' zo'n verwerpelijke inhoud hebben gegeven. En bovendien is er nog een andere vorm van politieke correctheid, één die pal staat voor de autonomie van het gezin: Ouders kan toch niet het recht op kinderen worden ontzegd! Toch kan men zijn ogen beter niet sluiten voor de negatieve gevolgen van een doorgaande bevolkingsgroei voor de leefbaarheid van Nederland en de draagkracht van de aarde. Nederland is een van de grootste donoren van het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties dat zich inspant voor gezinsplanning in ontwikkelingslanden. Waarom propageren en faciliteren we daar wat we thuis nalaten?